

חשיבות התווך הימי והשפעת הנכסים האסטרטגיים בים על הביטחון הלאומי

הממד הימי והנכסים האסטרטגיים בים הם חלק בלתי נפרד מהביטחון הלאומי של מדינות רבות, כולל ישראל. הבנה מעמיקה של מרחב ההזדמנויות ושל חשיבות הממד הימי תעצב אסטרטגיות מתאימות לחיזוק הביטחון הלאומי באמצעותו, ותפנה משאבים לבניית מענים רובוסטיים ארוכי טווח המהווים את צו השעה נוכח הסביבה העולמית המשתנה

מהותי את המאזן האסטרטגי ומשפיעות באופן ישיר על הביטחון הימי.

מלחמת "חרבות ברזל" - השפעות התווך הימי על הביטחון הלאומי

מלחמת "חרבות ברזל" החלה ברצועת עזה והתרחבה למלחמה רב-זירתית, הכוללת את חזבאללה בצפון, החות'ים בים האדום, פעילות טרור מאיו"ש ועוד. כלל ההשפעות במלחמה מוקרנות במישרין ובעקיפין על ידי איראן, וההשפעה שרלוונטית למאמר זה ניכרת בין היתר בתווך הימי: בים האדום, בתקיפות רחבות של כלי שיט רבים על ידי החות'ים באזור מצרי באב אל-מנדב; נוכחות כלי שיט איראניים במרחבי הים האדום והים הערבי; איומים חוזרים ונשנים של חזבאללה על אסדות הגז, נתיבי השיט אל ישראל, נמלי ישראל, בייחוד נמל חיפה ועוד. בבואנו לבחון את השלכות המלחמה באמצעות הממד הימי, יש לבחון את כלל האיומים שהתממשו בצילה.

טרור ימי

עם פרוץ המלחמה פשטה חמאס מן הים לחוף זיקים באמצעות סירות גומי מהירות, שכמה מהן חדרו

את ההגנה של חיל הים על רצועת החוף. היא גבתה את חייהם של עשרות מאזרחי ישראל, ופגעה בתשתיות אזרחיות באזור החוף ובאמצעים צבאיים, אשר נאמדים בכמה עשרות מיליוני שקלים (חוף זיקים, קצא"א, נמל אשדוד).

כמו כן, במהלך המלחמה, אחת הדרכים שבאמצעותן ניסתה חמאס להשיג תמונת ניצחון הייתה רצף ניסיונות לפגיעה באסדות (תמר ולוויתן) שבמרחב המים הכלכליים של ישראל, באמצעות ירי תמ"ס ושימוש באמצעי חבלה תת-ימיים דוגמת כצב"מים. מתווי הירי כווננו לנכסים האסטרטגיים של ישראל בים, אך בלי שהתקיים מערך התקפי אסטרטגי של חמאס.

ביטחון לאומי הוא נושא מרכזי עבור כל מדינה, וכולל מגוון רחב של גורמים והשפעות. עבור ישראל, אחת ההשפעות המהותיות ביותר היא הממד הימי. חופיה הארוכים, נכסיה האסטרטגיים בים, ההתנהלות הכלכלית כמדינת אי וההתרחשויות באזור הים התיכון, לרבות הים האדום, הם מרכיבים מרכזיים המעצבים את מדיניות הביטחון ואת האסטרטגיה שלה. היעדר עליונות ימית לא רק ישבש את יכולת זרוע הים לפעול בעומק האויב, אלא גם יציב סיכון על רציפות התפקוד של המשק הישראלי כולו.¹ המודעות למרכיבים אלה עלתה לאחרונה בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", שהשפעותיה על הממד הימי ועל ביטחונה הלאומי, ואף על הכלכלה העולמית, הן מהגדולות שחוותה ישראל אי פעם.

קרל פון קלאוזביץ טען: "השליטה בים היא חלק בלתי נפרד מהאסטרטגיה הכללית של מדינה". במציאות זהו אינו רק מושג תאורטי אלא עיקרון בסיסי במדיניות הביטחון של ישראל, שלפיה הגנה על הנכסים האסטרטגיים והימיים קריטית לשמירה על הביטחון ועל היציבות הלאומית. ההשפעה של הממד הימי על הביטחון הלאומי של ישראל נוגעת לא רק לניהול נכסים אסטרטגיים בים, אלא גם

סטייל סעיר 6 בלב ים. לים תפקיד מרכזי בהשפעתו על הביטחון הלאומי והאסטרטגיה הכוללת של ישראל. צילום: דו"ץ

לניהול ההזדמנויות, הסיכונים והאתגרים הייחודיים המגיעים ממנו. על כן, ניתוח השפעת הממד הימי והנכסים האסטרטגיים בים על הביטחון הלאומי והבנת תפקידו המרכזי של הים והשפעות הקשרים ההדדיים בין הכוחות הפועלים במים על התמונה הביטחונית הכוללת, הכרחיים להבנה המלאה של הסיכונים וההזדמנויות העומדים בפני ישראל וכן להבטחת שלמותה ויציבותה הגאופוליטית.

אחת התופעות שהפכו לנושא חשוב בתחום זה היא השפעת האיומים המתקדמים, כמו שיפור היכולות הצבאיות של מדינות האזור והופעת טכנולוגיות חדשות, אשר משנות באופן

תא"ל אלי סוחוליצקי, מפקד הזירה הצפונית - זרוע הים

הגנה מפני טילים כמו "כיפת ברזל ימית" וטילי ברק) הן באמצעות חוסמים פיזיים ואמצעי הגנת לוחמה אלקטרונית, וכן באמצעות פעולות מודיעין וסיכול, בעיקר מול יכולות חזבאללה ופרוקסי איראני. כל זאת נוסף לעלויות המלחמה של זרוע הים לשיקום תשתיות, להשלמות מלאי חימושים וחלפים, לרכש אמצעי לחימה, גיוס מילואים ועוד.²

המצב הביטחוני השפיע גם על נכונותן של חברות אנרגייה נוספות או חברות האנרגייה הקיימות להשקיע במתקנים נוספים למימוש פוטנציאל הגז הטבעי ממקורות המים הכלכליים של ישראל. לדוגמה: בעת האחרונה בוחן משרד האנרגייה הקמת מתקן הנזלת גז טבעי צף (FLNG) למאגר לווייתן. חלק מהותי מיצוא הגז של ישראל תלוי היום במצרים, ומתקן הנזלה יאפשר יצוא לרחבי העולם כדי לבזר את הסיכונים. עלות ההשקעה המוערכת נעה סביב שבעה מיליארד דולר, והעדיפות היא למתקן ימי ולא יבשתי, גם ובעיקר משיקולי זיהום בקרבת אוכלוסייה. מלחמת "חרבות ברזל" והשלכותיה על תפיסות הביטחון וההגנה על נכסים בים (גם מבחינת העלויות הכספיות הנדרשות) תשפיע אף היא על אופן הקמת המתקן, על מיקומו ועל כדאיותו הכלכלית.

פגיעה בנתיבי השיט, נקודות חנק ושרשרת האספקה

איראן פועלת לבסס את חזון ההגמוניה האזורית וההגעה למעמד מעצמתי במזרח התיכון. בתווך הימי לאיראן יש שליטה ב"כנף הדרומית" - המפרץ הערבי ומצרי הורמוז. באמצעות שלוחת תימן היא מגבירה שליטה בִּמְצָרֵי בַּבּ אל מנדב, ועודנה שואפת להמשיך להתפשט עם הצי הימי שלה לעבר הים התיכון באמצעות נמלי לבנון וסוריה.³

במהלך המלחמה הגבירה איראן את נוכחותה הימית בים התיכון ובים האדום, עם כלי שיט צבאיים וצוללות שיצאו למשימות איסוף מודיעין, תקיפות ימיות והעברת נשק לחות'ים ולחזבאללה. החות'ים השתמשו בנשק האיראני לתקיפות כלי שיט מסחריים וצבאיים במצרי בַּבּ אל מנדב, ושיבשו את תנועת הסחר באזור, חברות מסחריות נאלצו לשנות מסלולים

הניסיונות לא צלחו, ולמרות זאת, לנוכח הסיכונים הקיימים מפרוץ המלחמה, החליטו זרוע הים ומשרד הביטחון על קירור אסדות תמר ולווייתן, והן לא הפיקו גז למשך תקופה של כחודש. הפקת הגז חודשה רק לאחר קיום הערכות מצב ביטחוניות, הערכת סיכונים להתממשות פגיעה בתשתיות ובדיקות ביטחוניות ותחזוקתיות נדרשות.

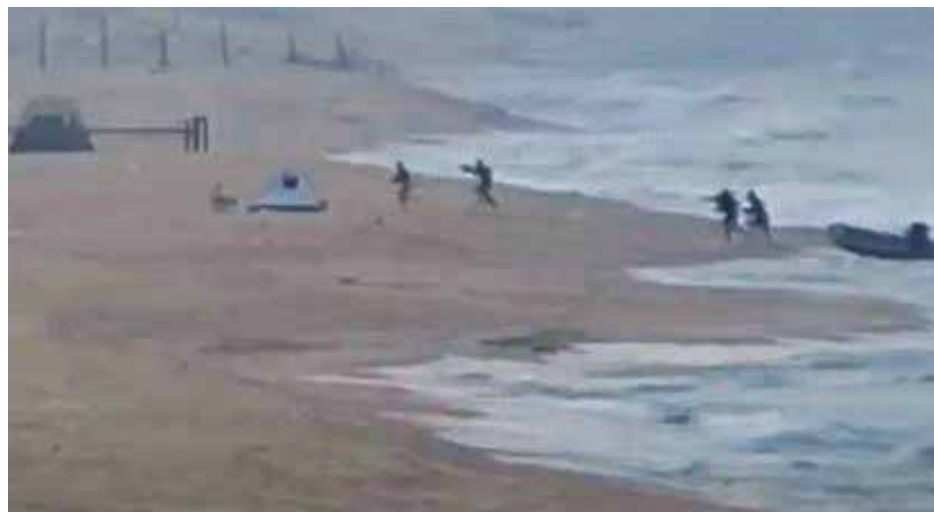
ההשלכות של עצירת הפקת הגז מרחיקות לכת הן בהיבט התודעתי הן בהיבט הכלכלי.

בהיבט התודעתי - נדרש לבחון את תחושת המהימנות של ההגנה של ישראל ביחס לאיומים השונים, כדי לאפשר למתקנים האסטרטגיים שלה לפעול לצורך השמירה על רציפות התפקוד האנרגטי.

הגנה על הנכסים האסטרטגיים והימיים קריטית לשמירה על הביטחון ועל היציבות הלאומית. ההשפעה של הממד הימי על הביטחון הלאומי של ישראל נוגעת לא רק לניהול נכסים אסטרטגיים בים, אלא גם לניהול ההזדמנויות, הסיכונים והאתגרים הייחודיים המגיעים ממנו

בהיבט הכלכלי - אסדות תמר ולווייתן מפיקות יחד כ־20 מיליארד מ"ק של גז טבעי בשנה. סגירת אסדת תמר לבדה מובילה לפגיעה משקית של מאות מיליוני שקלים בחודש.

נוסף על כך, בתחילת המלחמה ובעקבותיה הודיעה סוכנות דירוג האשראי מודי'ס, כי היא בוחנת הורדת דירוג אשראי ללווייתן ולחברת החשמל אנרג'יאן (שמפעילה את אסדת כריש לנוכח התפתחות הזירה הצפונית ומעורבות חזבאללה במלחמה). לכך יש להוסיף את שינוי תפיסת הביטחון מול איומים וסיכונים מתפתחים, ואת כניסתן ללחימה של זירות נוספות שגזרו השקעה של מאות מיליוני שקלים לחיזוק ההגנה על כלל האסדות (כולל כריש) והנמלים מפני איומי התמ"ס, אמצעי החבלה ו"שילוח" אמצעים בלתי מאוישים לפגיעה באסדות, הן באמצעות מערכות הגנה מתקדמות (פריסת מערכות

התקפת מחבלים בחוף זיקים, 7 באוקטובר 2023. בבואנו לבחון את השלכות המלחמה באמצעות הממד הימי, יש לבחון את כלל האיומים שהתממשו בצילה. צילום: לפי סעיף 27 בחוק זכויות יוצרים

סטייל סער 6 במשימת הגנה על אסדות הגז. ההשלכות של עצירת הפקת הגז מרחיקות לכת הן בהיבט התודעתי הן בהיבט הכלכלי. צילום: דו"ץ

ולעבור דרך "כף התקווה הטובה" (מסלול עוקף אפריקה). הפגיעה בכלכלה העולמית בשל כך הייתה משמעותית: מחירי הביטוח לספינות ולסחורות, מחירי הנפט והדלק, מחירי השינוע וההובלה ומחירי הסחורות התלויות ביבוא חומרי גלם ממדינות אסיה עלו בצורה חדה. כל אלה השפיעו כמובן גם על יחסי ישראל עם מדינות אסיה וכנגזרת ישירה על מעמדה הבין-לאומי. נוסף על כך, תקיפות חוזרות ונשנות של החות'ים את מפרץ אילת ואת נמלי אילת ועקבה הביאו עד כדי השבתה מתמשכת של קווי המסחר לאילת ושל הנמל עצמו, שמשפיעה על התשתית הלאומית ועל המודלים הכלכליים לשינוע של סחורות בים האדום, ומשכך - פגיעה בכלכלה הישראלית ובשרשרת האספקה שלה.

עם זאת, פעילות החות'ים תרמה לשיפור שיתופי הפעולה הבין-לאומיים בשני מישורים: הראשון, נקיטת פעולות יוזמות תחת קואליציה ימית CMF Task Force, שמחזקת את הקשרים הביטחוניים והאסטרטגיים של ישראל עם מדינות נוספות, תורמת ליציבות האזורית ואף מאפשרת שיתוף מידע מבצעי, טכנולוגי ומודיעיני. השני, שיתוף פעולה בין ישראל ומצרים (למרות המתחים הגוברת שנרשמה בתחילת המלחמה), מול ההפחתה בתנועת הסחר בתעלה.⁴

דה-לגיטימציה של ישראל בעולם

השלכות הסגר הימי על עזה במהלך מלחמת "חרבות ברזל"

הסגר הימי שהטילה ישראל על רצועת עזה בעקבות המלחמה, נועד לצמצם את האיומים הביטחוניים מהאזור ולמנוע הברחות. הוא אף זכה לתמיכה מהקהילה הבין-לאומית, שרואה בצעד אמצעי לגיטימי להבטחת ביטחון

אונייה סעודית שנפגעה מטיל שירו החות'ים. החות'ים השתמשו בנשק האיראני לתקיפות כלי שיט מסחריים וצבאיים. מקור: לפי סעיף 27 לחוק זכויות יוצרים

האזרחים ולמניעת פגיעות נוספות מחמאס. כמו כן, הסגר וההגנה של זרוע הים על גבולות הצפון מאפשרים הגדרה וייצוב של הגבולות הימיים של ישראל. מנגד, ככל שנמשכת המלחמה והמצב ההומניטרי בעזה הולך ומחמיר בעיני הקהילה העולמית, קמות יוזמות של ארגונים, בצילן של מדינות תומכות ובסיוען, למשטי מחאה ולניסיונות פריצה לעזה. איום מעין זה - יש ביכולתו לפגוע אנושות בביטחון הלאומי של ישראל ובתדמיתה ועלול לסיים את הסגר (על השלכותיו הביטחוניות), ועל כן היא נערכת, באמצעות כוחות הביטחון וזרוע הים, למנוע את התמשכותו באמצעים דיפלומטיים וביטחוניים.

אחת הדרכים שבאמצעותן ניסתה חמאס להשיג תמונת ניצחון הייתה רצף ניסיונות לפגיעה באסדות (תמר ולוויתן) שבמרחב המים הכלכליים של ישראל, באמצעות ירי תמ"ס ושימוש באמצעי חבלה תת-ימיים דוגמת כצב"מים

השלכות מדיניות

עם הימשכות המלחמה איבדה ישראל תמיכה דיפלומטית, ויוזמות אנטי-ישראליות שקמו חדשות לבקרים כללו הגברת לחצים להטלת סנקציות, הקמות ועדות חקירה ותביעות בבית הדין הבין-לאומי בהאג. עוצמת הבידוד באה לידי ביטוי בעיקר בשינויים במצב הפוליטי של ישראל באירופה, שמשפיע על הקשרים ההדדיים עם מדינות כמו צרפת ובריטניה. כל אלה מקשים גם על התיאום הימי ועל שיתופי הפעולה הנדרשים בנושאי כלכלה וביטחון. המלחמה עיכבה הלכה למעשה את התקדמות המגעים וההסכמות בין הצדדים, ופגעה ישירות גם בממד הימי של הביטחון הלאומי של ישראל. כמה מהמדינות המובילות שסיפקו לישראל סיוע צבאי,

סטייל סעי"ר 6 במשימת הגנה בים סוף. תקיפות חוזרות ונשנות הביאו להשבתה מתמשכת של קווי המסחר לאילת ושל הנמל עצמו. צילום: דו"ץ

במיוחד בתחום של חימושים ואמצעים טכנולוגיים מתקדמים, צמצמו את תמיכתן, עיכבו אותה או עצרו אותה זמנית, עם התקדמות הלחימה. ישראל נאלצה לחפש שותפים חדשים למערך התמיכה הצבאית, לפנות למשא ומתן עם מדינות נוספות להשגת טכנולוגיות והצטיידות חלופית ולעיתים אף לאמץ טכנולוגיות ואמל"ח שונים ממה שידעה עד כה. הקושי ברכש מהיר ורחב היקף של אמצעי לחימה הולך וגובר עם התמשכות המלחמה, ומהווה סכנה ביטחונית מהותית לאורך הנשימה של ישראל במלחמה ולכל התפתחות עתידית, ככל שתהיה. כמו כן, החרם והדה לגיטימציה של התנהלות ישראל בעולם שיבשו את התיאום עם

כוחות צבאיים זרים שהיו שותפים במבצעי ביטחון ובחילופי מידע מודיעיני. בעיות מעין אלה מעכבות את תהליך שיתוף המידע וההגנה המשותפת גם בהקשר הימי.

איראן באמצעות שלוחת תימן מגבירה שליטה במצרי באב אל מנדב, ועודנה שואפת להמשיך להתפשט עם הצי הימי שלה לעבר הים התיכון באמצעות נמלי לבנון וסוריה

תובנות ומשמעויות

חיזוק הכוחות הימיים. מלחמה דורשת הגברת נוכחות של הצי הימי, ושדרוג של כלי השיט והמערכות הלוחמות. לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה, למשל, הגדילה ארצות הברית את צי הספינות והצוללות שלה, והשקיעה בפיתוח נושאות מטוסים ומערכות טילים.

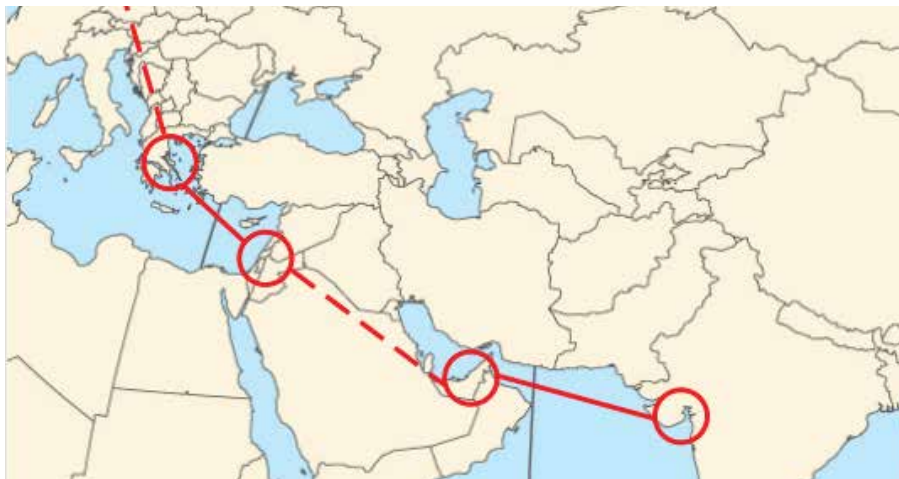
הגברת הכוחות כוללת גם שדרוג טכנולוגי ואימונים מוגברים לכוחות הימיים, כדי לשפר את היכולת המבצעית ולהתמודד עם האיומים בצורה מיטבית. ברור שלשראל לא יהיה צי בהיקף או עם יכולות של הצי האמריקני, והיא לא תוכל לבצע הפגנות כוח בסדר גודל דומה, אך נוסף על המענה האפקטיבי והמהיר שתוכל לתת מול האיומים במרחב הימי האזורי, היא תוכל להשתתף בקואליציות הבין-לאומיות לצורך חיזוק מעמדה כשחקן מרכזי בזירה הגאופוליטית.

הסכמים בין-לאומיים ושיתופי פעולה. במצבי מלחמה, מדינות מחפשות תמיכה ושיתוף פעולה עם מדינות ידידותיות או בריתות בין-לאומיות. שיתוף פעולה כזה יכול לכלול סיוע צבאי, מודיעיני או כלכלי ולוגיסטי, וכן יצירת קואליציות להגנה על נתיבי הסחר והתשתיות הימיות, ואף יתרה מזו - שליטה של ממש על המסדרונות ונקודות החנק. במלחמת "חרבות ברזל" שיתפה ישראל פעולה עם ארצות הברית ועם מדינות נוספות בתחום המודיעין והאספקה הלוגיסטית, וכן הוקמה קואליציית ה-CMF. בריתות אלה סייעו לשמירה על חופש השיט ולהגנה על נתיבי סחר חיוניים.

חיזוק החוסן הכלכלי. בהתבוננות בתמונת המצב של נתיבי השיט, ניכר שבעתיד לא יהיה ציר עוקף תעלת סואץ אחד בלבד, והתעלה תישאר רלוונטית בשל עלויותיה הנמוכות יחסית. בהכרח תהיה תחרות בין הצירים, ואם ישראל לא תשכיל להשתלב - תישאר מאחור מבחינת החשיבות והמעמד הגאופוליטי שלה. התארכות "חרבות ברזל" מקשה על קידום India- IMEC Middle East-Europe Economic Corridor - "מסילת השלום"

אימוני פלגת הבט"ש 914 בשיתוף פעולה עם שיטת 13. צילום: דו"ץ

תרשים "מסילת השלום". חיבור מסדרון כלכלי בין אסיה, דרך מדינות המזרח התיכון, לאירופה. מקור: Robyvd, ויקימדיה

- חיבור מסדרון כלכלי יבשתי בין אסיה, דרך מדינות המזרח התיכון אל אירופה. אבל נדרש להמשיך לעסוק בנושא ולקדמו. יש להמשיך במאמצים שהופסקו לאינטגרציה אזורית מבחינת תשתיות פיזיות. בהקשר זה, פירוש הדבר הוא השבת השיח על מסדרון IMEC כיוזמה מקדמת מול הודו, מדינות המפרץ והמערב, ומיפוי הדרך להשלמת פערי התשתיות (בדגש על ירדן) והבירוקרטיה (בדגש על ערב הסעודית) למימוש המסדרון. על אף הלחימה והתמרון ברצועת עזה ובלבנון, בראייה ביטחונית לאומית יש מקום רב לשיח על יוזמה כזאת בתזמון הנוכחי, במיוחד לנוכח העובדה שהאינטרסים האזוריים קיימים יותר מתמיד.

ומטוסים בלתי מאוישים סיפקו מידע קריטי לתכנון פעולות הגנה והתקפה.

שימוש בים כפלטפורמה חלופית. ישראל השכילה להעביר ולהקים נכסים אסטרטגיים בים, וכמוהו, גם מערכת הביטחון מבנה יותר ויותר לאחרונה שהמרחב הימי יכול לשמש פלטפורמה "יבשתית" גמישה, חסינה באופן יחסי וניידת, המאפשרת לספק יכולות ביטחוניות (כמו תוואי תקשורת, אמצעי גילוי ומפקדה צפה) בטווחים רחוקים מאוד. התפתחות בכיוון זה תאפשר ליכולות הישראליות להרחיק לכת עוד יותר בניהול מלחמותיה הקיומיות הרחק מגבולותיה הפיזיים.

יש להמשיך במאמצים שהופסקו לאינטגרציה אזורית מבחינת תשתיות פיזיות. בהקשר זה, פירוש הדבר הוא השבת השיח על מסדרון IMEC כיוזמה מקדמת מול הודו, מדינות המפרץ והמערב, ומיפוי הדרך להשלמת פערי התשתיות (בדגש על ירדן) והבירוקרטיה (בדגש על ערב הסעודית) למימוש המסדרון

הגברת המודעות הציבורית וההתגוננות. הציבור עשוי להיפגע גם ישירות ממלחמה ימית, במיוחד באזורי חוף. המדינה תצטרך להגביר את המודעות הציבורית לאיומים ולנקוט צעדים להגנה על אזרחים ועל תשתיות אזרחיות, כולל תוכניות פינוי והגנה אזרחית.

סיכום

ח"כ ד"ר יובל שטייניץ, בהיותו יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, הציע לפני שנים רבות לראות בים נדבך אסטרטגי חשוב לביטחונה של המדינה. שטייניץ קבע: "אם ישראל חפצה חיים, עליה להזדרז באימוץ השינויים הנדרשים בתורת הביטחון ולפתח את חיל הים כזרוע אסטרטגית".⁵

הגנה על תשתיות קריטיות. תשתיות ימיות כמו נמלים, מתקני נפט וגז תת-ימיים וצינורות וכבלים תת-ימיים עלולות להיות מטרות להתקפות במהלך מלחמה. הגנה עליהן כוללת פריסת כוחות הגנה, מערכות ניטור מתקדמות ואמצעי אבטחה נוספים כדי למנוע נזקים חמורים ולהבטיח את רציפות המשק והמשך הפעילות הכלכלית. במהלך "חרבות ברזל" היו נמלי אשדוד וחיפה תחת איום של מתקפות טילים מחמאס, מחזבאללה, שלוחים איראניים ואיראן גופא, ונמל אילת אף הושבת כמעט לחלוטין מול האיום החות'י. ישראל הציבה מערכות הגנה מתקדמות כמו "כיפת ברזל" בגרסה ימית כדי להגן על תשתיות קריטיות.

פגיעה בתשתיות ימיות של האויב. במהלך המלחמה התפוצץ כטב"ם ששוגר מתימן במרכז תל אביב, הרג אדם אחד ופצע עשרה. בתגובה יצאה ישראל למבצע "יד ארוכה", לפגיעה במחסני אמל"ח, מאגרי נפט, תחנות כוח, תשתיות נמל ויעדים צבאיים נוספים של החות'ים בעיר הנמל אל-חודידה שבתימן. הנמל הוגדר כנכס אסטרטגי של החות'ים שדרכו העבירו אמל"ח ואמצעים אחרים מפטרוניהם האיראניים. מאז הוא הותקף כמה פעמים, לנוכח חשיבותו האסטרטגית לפרוקסי האיראני השולט באזור.

הגברת המודיעין, הגילוי והמעקב. במהלך מלחמה ימית יש צורך בהגברת פעולות המודיעין והמעקב כדי לאסוף מידע על תנועות האויב ולהכין תגובות הולמות. כך, למשל: במלחמת פוקלנד השתמש הצי הבריטי במערכות סיור מתקדמות ובשיתוף פעולה עם כוחות מודיעין לאיסוף מידע על כוחות ארגנטינה. שימוש במטוסי סיור, בלוויינים ובמערכות סונאר מתקדמות מאפשר גילוי מוקדם של איומים ופיתוח אסטרטגיות יעילות להתמודדות עימם. ב"חרבות ברזל" השתמשה ישראל במערכות מודיעין מתקדמות לאיתור ולתיעוד תנועות כלי שְׁיט עוינים של חמאס וגורמים תומכים מאיראן. מערכות סיור לווייניות

מבצע "יד ארוכה". הפגזת צה"ל בנמל אל-חודידה, תימן, 20 ביולי 2024. מערכות סיור לווייניות ומטוסים בלתי מאוישים סיפקו מידע קריטי לתכנון פעולות הגנה והתקפה. מקור: רשתות חברתיות, לפי סעיף 27 בחוק זכויות יוצרים

הממד הימי והנכסים האסטרטגיים בים הם חלק בלתי נפרד מהביטחון הלאומי של מדינות רבות, כולל ישראל. הגילויים של מצבורי גז טבעי, חשיבות הנמלים, הנכסים הימיים והתתי-ימיים והשליטה על נתיבי שיט חיוניים הם גורמים מרכזיים המשפיעים על הביטחון הכלכלי והלאומי. האתגרים הביטחוניים הנובעים מהצורך להגן על נכסים אלה, דורשים מערך מתואם של כוחות ימיים, טכנולוגיות מתקדמות ומתפתחות ושיתופי פעולה בין-לאומיים.

מדינות רבות משקיעות בפיתוח ציים ימיים חזקים, המסוגלים להבטיח חופש שיט ולהגן על האינטרסים הכלכליים והביטחוניים שלהן. נתיבי השיט והקואליציות הימיות שמתאגדות סביבם הם הלכה למעשה בבואה של צירי התארגנות המעצמות בעולם, וכך גם משחקי הכוח במשאבי הים.

ישראל נשענת רבות על הים לצורך ביטחונה הלאומי. התפיסה של שטייניץ החלה לקרום עור וגידים בעיקר משעה שהתגלו מצבורי גז טבעי במים הכלכליים של ישראל, אשר שינו את המאזן האסטרטגי באזור, והעניקו לישראל קלף כלכלי וגאופוליטי חשוב. עם זאת, נכסים אלה ונוספים בים מחייבים הגנה מהותית מפני איומים חיצוניים כגון פעולות טרור או התקפות ממדינות עוינות. זרוע הים ממלאת תפקיד מרכזי בהגנה על המים הכלכליים של ישראל, ובפרט על מתקני הקידוח הימיים.

כלכלת ישראל נשענת על הסחר הימי. הנמלים הישראליים, בהם חיפה ואשדוד, הם שערי הכניסה והיציאה הראשיים של סחורות לישראל וממנה. השמירה על בטיחותם ועל תפקודם התקין, כמו

גם על נתיבי השיט, קריטית להמשך הפעילות הכלכלית של המדינה. איבוד השליטה בים או בנכסים האסטרטגיים שבו משמעו איום קיומי על ישראל, וכך צריך להתייחס אליו בתפיסת הביטחון הלאומית, בתפיסת הביטחון הצה"לית ובתוכניות בניין הכוח האסטרטגיות ארוכות הטווח, הצופות פני עתיד. מנגד, המרחב הימי הוא פלטפורמה של הזדמנויות

ליצירת שותפויות בין-לאומיות ולחיוזוק המעמד האזורי של ישראל, להרחבת אפשרויות המסחר וחיוזוק הכלכלה, להקמת נכסים אסטרטגיים מניבים ולהעצמת היכולות הביטחוניות של ישראל.

מודעות נמוכה לתווך הימי עלולה להביא להתעלמות כמעט מוחלטת מהסכנות, ובעיקר מהשלכותיהן, של דרג מקבלי ההחלטות המדיני והצבאי, כמו גם להסתכלות מצמצמת על מנעד היכולות הכלכליות, הדיפלומטיות והביטחוניות האפשריות. מאידך גיסא, הבנה מעמיקה של מרחב ההזדמנויות ושל חשיבות הממד הימי והנכסים האסטרטגיים המצויים בים תעצב ללא ספק אסטרטגיות מתאימות לחיוזוק הביטחון הלאומי באמצעות המרחב הימי, ותפנה משאבים לבניית מענים רובוסטיים ארוכי טווח המהווים את צו השעה נוכח הסביבה העולמית המשתנה.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

המרחב הימי הוא פלטפורמה של הזדמנויות ליצירת שותפויות בין-לאומיות ולחיוזוק המעמד האזורי של ישראל, להרחבת אפשרויות המסחר וחיוזוק הכלכלה, להקמת נכסים אסטרטגיים מניבים ולהעצמת היכולות הביטחוניות של ישראל

- יעילותם – או, תחילה, אפילו לא הייתה האפשרות לקיים חשיבה בנושא
- 73 עין דר (2020), עמ' 44–45
- 74 להדגמה אפשר לציין את המעמד המיתולוגי-כמעט של מל"טי הבייראקטר הטורקיים בתחילת הלחימה באוקראינה, עד כדי הצהרה כי הם "משנים את פני הלוחמה", והיעלמותם המהירה מקדמת הבמה כאשר ירדה יעילותם בשל טקטיקות נגד, אף כי הם עדיין בשימוש ומועילים במידה מוגבלת. ר' למשל Henkin, Y. (2022, November). The "Big Three" Revisited: Initial Lessons from 200 Days of War in Ukraine. Expeditions with MCUP https://www.usmcu.edu/Portals/218/EXP_Henkin_BigThreeRevisited_PDF.pdf
- גרסה מוקדמת של המאמר התפרסמה בעברית: הנקין, י' (2022). שלושת "הגדולים" מכים שוב: לקחים צבאיים ראשוניים מחודשיים של מלחמה באוקראינה. מערכות על ירידת האפקטיביות של כלי נשק 'חכמים' במלחמה באוקראינה: טרופימוב, י' (2024, 20 ביולי). נשק ההייטק האמריקאי פעל נגד רוסיה – עד שהוא לא. גלובס (WSJ)
- 75 Petraeus, D. H. (2008). Multi-National Force-Iraq Commander's Counterinsurgency Guidance. Military Review, September-October 2008, p. 4
- 76 הנקין, י' (2020, אוקטובר). העץ והשורשים: חדשנות צבאית בין מלחמות העולם, תועלתה, נזקיה ולקחיה. בין הקטבים
- 77 פינקל, מ' (2019). אתגרים ומתחים בתהליך בניין הכוח. מערכות, עמ' 22–40. ייאמר כי במלחמת "חרבות ברזל" השקיע צה"ל רבות בלמידה ולקחים פנימיים, ולהתרשמות מחבר מאמר זה, באופן מהיר ומשופר יותר מאשר בעבר, גם אם לא מושלם
- חשיבות התווך הימי והשפעת הנכסים האסטרטגיים בים על הביטחון הלאומי (עמ' 28)**
- 1 עמידורו י' (2021). תפיסת הביטחון הלאומי של מדינת ישראל. בין הקטבים 28–30
- 2 לעלויות המלחמה, המוערכות עד כה במאות מיליארדי שקלים, השפעה ישירה וקריטית על איתנותה הכלכלית של ישראל, הן ברמת ההוצאה הביטחונית והאזרחית הנדרשת על חשבון השקעות ציבוריות אחרות הן ברמת החוב הלאומי ויחסו לתוצר, ברמת הגירעון וכן בדירוג האשראי
- 3 זמיר, א' (2022). המערכה האזורית נגד איראן על השליטה במזרח התיכון. The Washington Institute for Near East Policy
- 4 תעלת סואץ מהווה נתיב חיוני המחובר בין הים התיכון לים האדום, וקיצור משמעותי של הדרך בין אירופה לאסיה. כל שיבוש בתעלה זו עלול לגרום לנזקים כלכליים כבדים ושיבוש הסחר העולמי.
- כך, לדוגמה, חסימת תעלת סואץ ב-2021 על ידי הספינה "Ever Given" (חסימה שנמשכה כשישה ימים) גרמה לעיכובים ניכרים בשינוע סחורות, והובילה, על פי הערכות, לאובדן של כעשרה מיליארד דולר שטייניץ, י' (מאי 2002). הים כעומק האסטרטגי של ישראל. מערכות 383
- צורך חיוני לצבא מנצח: אתגרי צה"ל בהווה ובעתיד. בין הקטבים 28–30, עמ' 56–57
- 59 מבקר המדינה, דו"ח שנתי 71, התשפ"א 2021, תחומי פעילות לאומיים-אסטרטגיים: ההיערכות הלאומית להגנה מפני איום הרחפנים – מעקב מורחב, עמ' 16
- 60 נאום ראש הממשלה נפתלי בנט בעצרת האו"ם, 27 בספטמבר 2021, https://www.youtube.com/watch?v=kEb_4RxcWBw, דקה 14:29–14:41
- 61 קובוביץ, י' (2021, 3 בנובמבר). מערכת הביטחון מציבה בצפון מערכת חדשה לגילוי כטב"מים ותחמושת מתקדמת. הארץ
- 62 יהושוע, י' (2024, 17 ביוני). מאות מיליונים הוקצו לבעיית הכטב"מים, הערכה: פתרון טוב יותר – תוך 3 חודשים. Ynet
- 63 מושליון, י' (2022). מעשה ב-6 רחפנים: המדריכות שמלמדות את כל צה"ל לרחף עוד רמה מעל האויב. אתר זרוע היבשה, צה"ל
- 64 גלעד, א' (2024, 25 באפריל). אלפי רחפנים מתוצרת סין בדרך לצה"ל, אלו החששות. גלובס
- 65 צ'רני, מ' (2024, 21 ביוני). חשיפה: אוקראינה הזהירה והציעה עזרה נגד הכטב"מים האיראניים, ישראל התעלמה. חדשות 12; ביגמן, ע' (2024, 24 ביוני). הציעו לנו ללמוד מאוקראינה איך להפיל כטב"מים, אבל חיל האוויר לא רצה לשמוע. מידה
- 66 בן ישראל, י' (2000). טכנולוגיה והכרעה – הרהורים על צה"ל בעקבות קוסובו. מערכות 371, עמ' 42–43
- 67 עין דר (2020), עמ' 56; נורקין, ע' (2020, אוקטובר). מהלומה רב מימדית. בין הקטבים 28–30, עמ' 237
- 68 למשל, כטב"ם סיור שבא מסוריה הופל בעומק עשרה ק"מ בשטח ישראל ביולי 2018; בעמק בית שאן הופל כטב"ם ב-2021; שלושה מל"טים ששלח חזבאללה לעבר אסדת "כריש" ב-2022 הופלו גם הם. קובוביץ, י' ושפיגל, נ' (2018, 11 ביולי). צה"ל: מל"ט סורי לא חמוש חדר לישראל ושהה 16 דקות באוויר עד שהופל. הארץ; קובוביץ, י' (2021, 18 במאי). צה"ל: כלי טיס בלתי מאויש הופל לאחר שהתקרב לגבול באזור עמק בית שאן. הארץ; שובל, ל' (2022, 2 ביולי). צה"ל יירט שלושה מל"טים של חיזבאללה בקרבת אסדת כריש. ישראל היום
- 69 גם אילוצי תקציב ותשומת לב מעודדים תעדוף לבעיות הנתפסות כקשות יותר, ולכל בחירה יש מחיר – ייתכן שהסטת תקציב וקשב לנושא ההגנה בפני כטב"מים ורחפנים הייתה באה על חשבון איומים משמעותיים לא פחות
- 70 פומרנק, מ' (2022, 14 בנובמבר). יודעים להיכנס לילה לילה למקום הנכון, בזמן הנכון. אתר חיל האוויר
- 71 רובין, ע' (2022, 22 במאי). מבצע "הבטחה אמיתית": נקמת איראן על חיסול בכיריה בדמשק. מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בר אילן
- 72 סביר בהחלט שהתוצאות בארץ יהיו טובות פחות מבאוקראינה לנוכח ההבדלים בתנאי השטח ובקרבה לגבול. אולם כיוון שגם הסטינגר וגם הוולקן יצאו משירות מסיבות טובות לזמנם (היעלמות האיום האווירי הקובנציונלי) ואנשי המילואים שלהם שוחררו, כשקם איום חדש לא הייתה לצה"ל האפשרות לבדוק את